

ФЕНОМЕН БЕЗПРАВНОГО ГОРЯ

Царьова Катерина,

*судовий експерт психологічних, лінгвістичних
та інших видів досліджень*

*Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Професор Коледжу Нью-Рошель, Нью-Йорк, США Кеннет Дока в 1989 році перший запропонував феномен безправного горя, який викликає інтерес та увагу, залишається актуальним по сьогоднішній день. Автор визначив його як «горе, що переживається у випадку, коли втрата не може бути виражена відкрито, публічно оплакана та не приймається суспільством». Тобто саме суспільство та його уявлення про те, що є нормальним, а що ні, не дає змоги тій людині, яка горює явно показувати свою біль у зв'язку з цією втратою. В кожній культурі є свої особливості та правила, які закликають не виказувати печаль та не надавати значення таким втратам: народження мертвої дитини, смерть колишнього чоловіка, присиплення улюбленого кота.

Інший дослідник І. Леон зазначив, що безправне горе не є складовою нормального горя, так як у того, хто скорбує відсутня свобода проявити горювання в соціально схвалених межах [3].

Професор Дока запропонував, що безправне горе втрачає свою легітимність у наступних випадках:

1. Безправні відносини. Суспільство не визнає втрачені відносини достатньо близькими, щоб про них можна було горювати, наприклад: гомосексуальні пари, коханці, колишні партнери, сусіди, вчителі, друзі. Тобто в суспільстві визначається, що «нормальні», близькі відносини можуть бути лише серед близьких родичів та близькими друзями, всі інше, що не включається в це близьке коло, є далекими чи смерті не вартують вашого хвилювання – це лише масовка. Але слід зауважити, що це не завжди відображає реальне становище того, що відбувається у внутрішньому світі іншої людини.

2. Безправна втрата. Нажаль суспільство не визнає, що деякі події можуть бути втратами. Перинатальні втрати, смерті улюблених домашніх тварин, втрата частини тіла, хвороби, які повністю змінюють індивідуальність людини та звичний образ життя. Існують деякі зрозумілі смерті та втрати, які вважаються доречними: родичі та близькі люди, все інше пусте та примха того, хто горює. Особливо в період воєнного часу, коли втрат дуже багато та стан невизначеності та відсутності базового відчуття безпеки дуже легко анулювати та знецінити складні переживання того, хто скорбує. Особливості перинатальної втрати будуть розглянуті окремо в цій статті.

3. Безправний скорботний. Саме тут відказується суспільством у праві на скорботу через: його вік, розумові здібності, соціальний

статус, гендер та інше. Наприклад, що маленька дитина може розуміти про справжнє горе, вона ще нічого не розуміє (тут може йтися і про розлучення батьків, смерть близьких, вимушена міграція та інше) Це велике упередження про те, що дійсну втрату можуть відчувати лише дорослі, дієздатні, зрілі люди, а всі інші не здібні на глибокі переживання.

4. Безправна смерть. Бувають випадки, коли деякі смерті суспільство відносить до ганебних та незручних, наприклад: суїцид, смерть від ганебної хвороби (наприклад, СНІДу), смерть під час сексу з повією. Суспільство схильне дуже засуджувати зазначені види смертей через порушення соціальних правил та важкості їх сприйняття [1, 2].

Основна проблема безправного горя – створення додаткових труднощів у переживанні втрати. Особливу увагу вважаю доцільним приділити перинальній втраті, яка визначається як смерть дитини, може включати такі втрати, як: позаматкова вагітність, викидні, мертвонародження та неонатальні смерті. Зіткнувшись з такою втратою жінка може відчувати двозначність та неоднозначність такої втрати, оскільки саме суспільство сприяло мінімізації перинатальної втрати, що часто позбавляє жінку участі в традиційних процесах горювання та можливості звершити необхідні ритуали, задля того, щоб пережити втрату – проститися з дитиною, поховати її, створити обряди прощання.

Зазначений вид втрати частіше замовчується, однак ці важкі емоційні переживання все ж таки існують, як зазначають психологи та психотерапевти можуть перейти в латентну стадію, що призводить до хронічного стресу, почуття провини та розчарування.

О.В. Полукетова зазначає, що в ситуації перинатальної втрати порушується направленість та безперервність життєвого шляху особистості. Невизначеність майбутнього та викликає додаткове занепокоєння та страхи, викликані з майбутнім дітвонародженням. Неоднозначність втрати прокує зі сторони психіки переживання процесу горювання, у зв'язку з чим відбуваються фізичні, соціальні, поведінкові зміни, які дозволяють адаптуватися до ситуації, яка склалася.

К. Ізард стверджує, що горе – це складна структура, яка складається з фундаментальних емоцій та емоційно-когнітивних взаємодій, психологічною причиною горя є афективна прихильність та втрата значимого об'єкту та втрата любові, безпеки чи почуття благополуччя.

Двозначність горя, та викликаних цим переживань можуть посилювати або збивати процес нормального горювання та призводить до ускладнених реакцій горя. Дуже часто людина вимушена необхідністю здійснювати «роботу стримування», той, хто скорбує, змушений проживати горе всередині себе та не виказувати його через неприйняття іншими його переживань.

Багатьом людям не зрозуміло чому горе від втрати дитини, яка не прожила достатньо довго або не народилася зовсім, повинно бути таким тривалим та сильним. Низка видатних психологів в той же час стверджують, що саме перинатальна втрата переживається складніше, ніж наприклад смерть близького родича, людина зокрема стикається з наступними труднощами:

- Відсутність соціальної підтримки: ніхто не дасть відгул на роботі чи відпуску у зв'язку з обставинами, немає звичного людського співчуття чи збору коштів на подальше життя близьким;

- Наявність амбівалентних почуттів, емоцій: людина, яка горює може відчувати біль, відчай через втрату та одночасно – злість, здивування, розгубленість, сором через своє безправ'я.

Слід зауважити, що на відміну легітимного проживання горювання, де є багато способів облегшити свій біль через соціальну підтримку, допомогу близьких, визнання почуттів та дій, а в безправному смутку відсутні такі механізми, людині, що горює, доводиться самотійно створювати свої засоби впоратися з втратою.

Особливості проживання перинатальної втрати обумовлені перешкодами, які створює суспільство та заважає батькам, які не відбулися, пережити втрату та знаходитися у траурі. Смерть дитини порушує базову батьківську функцію та може спричинити депресію, конфлікт у відносинах, навіть руйнування стосунків.

Перинатальна втрата як і феномен безправного горя – дуже делікатна тема, яку найчастіше замовчують, родичі найчастіше за все не знають я себе поводити в таких ситуаціях, не знають механізму горювання.

Судовий експерт-психолог в рамках психологічного дослідження стикається з самими різними аспектами індивідуально-психологічних особливостей підекспертних, різними поведінковими та мотиваційними чинниками, що суттєво впливають на їх емоційний стан та актуальний стан психіки. Саме тому розуміння феномену безправного горя, особливостей його внутрішніх та зовнішніх механізмів, може сприяти доречному розумінню складних емоційних станів підекспертних, етапів та механізмів горювання, тим самим доречно відслідкувати зміни в емоційному стані, індивідуально-психологічних особливостях особи, що досліджується.

Згідно даних офіційної статистики Генерального прокурора України за 2021 рік свідчать, що потерпілими від домашнього насильства стали 88% жінок, які можуть стикатися в своєму житті з феноменом безправного горя та перинатальними втратами. В судовій експертизі в рамках психологічного дослідження потерпілих, пов'язаних з домашнім насильством, щодо встановлення специфіки психологічних страждань, емоційної залежності, погіршення якості життєдіяльності потерпілої є пріоритетним. В той самий час наявність безправного горя, зокрема перинатальної втрати поглиблює психологічні страждання, які в свою

чергу значно погіршують якість життя, як фізичного так і психологічного [4].

Література:

1. Doka K.J. Disenfranchised grief. In K.J. Doka (Ed.), Disenfranchised grief: Recognizing hidden sorrow (pp. 3-11). Lexington, MA: Lexington Books, 1989.

2. Doka K.J. Aber R. Psychosocial loss and grief. In K.J. Doka (Ed.), Disenfranchised grief: Recognizing hidden sorrow (pp. 187-197). Lexington, MA: Lexington Press, 1989.

3. Leon I.G. Helping families cope with perinatal loss. In Global library of woman's medicine, 2008.

4. Розробка методичних рекомендацій щодо психологічного дослідження потерпілих у кримінальних справах, пов'язаних із домашнім насильством. (Міхеєва М. Л.; Донецьке відділення ННЦ ІСЕ)

НАПРЯМИ ОБЛІКУ ТА ЕКСПЕРТИЗИ ОПЕРАЦІЙ РОЗРАХУНКІВ З ПРАЦІВНИКАМИ

Чабанюк Одарка,

*кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
лабораторії товарознавчих та економічних досліджень
Львівського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України,
доцент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування
Львівського торговельно-економічного університету*

Лобода Наталія,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аналізу і контролю
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Розрахунки з працівниками завжди були актуальними як для самих працівників, з точки зору отримання доходів та формування соціальних внесків, а відтак – пенсійного стажу, так і для контролюючих органів, з точки зору повноти оподаткування та обґрунтованості віднесення до витрат суб'єктів господарювання. Особливої уваги потребують питання експертних досліджень, пов'язаних із правильністю нарахування заробітної плати та оподаткування доходів фізичних осіб [1, с. 14–15].

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує